

PRZYCZYNY I CZYNNIKI STYMULUJĄCE PRZESTĘPSTWA ROZBÓJNICZE

CAUSES AND FACTORS OF CRIME RACKETEERING AND EXTORTION

Streszczenie: W artykule omówiono przyczyny i czynniki mające wpływ na przestępczość rozbójniczą. Przybliżono wpływ środowiska rodzinnego, rówieśniczego, czynników osobowościowych, sytuacyjnych i wiele innych w oparciu o badania sondażowe przeprowadzone w Areszcie Śledczym w Poznaniu wśród osadzonych. Określono związki korelacyjne pomiędzy poszczególnymi czynnikami a przyczynami przestępczości rozbójnicze tj. jak bezrobocie, zatrudnienie, gęstość zaludnienia.

Słowa kluczowe: demoralizacja, przestępca, rodzina patologiczna, agresja.

Abstract: The article discusses the causes and factors that influence crime robbery. Approximated the effect of family environment, peer, personality factors, situational, and many others. Discusses the survey carried out in Remand in Poznan among inmates. The parsed correlations of variables IE. as unemployment, employment, population density.

Keywords: demoralisation, offender, family pathological.

Wstęp

Chcąc określić przyczyny i czynniki wpływające na przestępczość rozbójniczą, autorka swoje badania skupiła na rejonach o największej skali tej przestępczości, na tle wskaźników makro takimi jak: bezrobocie, wskaźnik zatrudnienia, gęstość zaludnienia. Zakres przestrzenny badań przestępczości rozbójniczej ograniczyła do terytorium Polski. Podstawowym źródłem zrealizowanych badań były dane pochodzące z polskiej Policji, głównie dane dostępne w Biurze Wywiadu i Informacji Kryminalnych oraz w Gabinetach Informacji Publicznej Komendanta Komendy Głównej Policji. Ponadto badania oparte zostały na materiałach pozyskanych z MSW (MSWiA) oraz KW Policji w Poznaniu.

Przyczyny i czynniki stymulujące przestępstwa rozbójnicze

Najogólniej wyróżnia się czynniki biologiczne, psychologiczne oraz socjologiczne wyjaśniające genezę zachowań przestępczych. Czynniki te wskazują na źródła, uwarunkowania i motywy działań przestępczych¹.

Z postępowaniem przestępczym, szczególnie dotyczącym nieletnich, wiązą się zachowania demoralizujące, które są czynami przeciwko ogólnie przyjętym wartościom moralnym, najczęściej okazywanymi w drodze przestępstwa. Demoralizacja to „... stan lub proces polegający na przejawianiu przez nieletniego negatywnych zachowań, a w szczególności: naruszanie zasad współżycia społecznego, popełnienie czynu zabronionego, systematyczne uchylanie się od obowiązku szkolnego lub kształcenia zawodowego, używanie alkoholu lub innych środków w celu wprowadzenia się w stan odurzenia, uprawianie nierządu, włóczęgostwo, udział w grupach przestępczych, inne zachowanie naruszające przyjęte normy prawne i społeczne”².

Jeden ze znawców problematyki przestępczości małoletnich, Albert Cohen, stwierdził, że: „...przestępca to chłopak – łobuz”³, co dowodzi, że przez szereg kolejnych lat w społeczeństwie panowało przekonanie, iż przestępczość jest zachowaniem przypisywanym populacji męskiej.

Wpływ środowiska rodzinnego

W literaturze kryminologicznej, pedagogicznej i psychologicznej wskazuje się na rodzinę, jako główny czynnik źródłowy przestępczości. Spośród wszystkich grup o więzi osobowej, rodzina niewątpliwie zajmuje szczególne miejsce, ze względu na zadania i funkcje, jakie spełnia, a które posiadają ogromne znaczenie dla jednostki, jak i dla całości życia społecznego. Rodzina jest pierwszą grupą społeczną, do której, w większości, każdy wkracza w chwili urodzenia. W niej przede wszystkim kształtują się wyobrażenia o świecie i o własnym miejscu w nim. W rodzinie przekazywane są podstawowe normy moralne i wzory kulturowe, w niej przebiega proces uspołecznienia jej członków. Rola rodziny w kształtowaniu postaw i osobowości dziecka jest tym większa, że oddziałuje ona w okresie, w którym jednostka jest najbardziej chłonna i podatna na wpływy otoczenia. Ponadto, wpływ na młode pokolenie potęguje istnienie silnej więzi emocjonalnej pomiędzy członkami rodziny. Człowiek jest istotą społeczną, rodzi się nie posiadając wiedzy, a jedynie wrodzone potrzeby biologiczne. To właśnie do rodziców należy udzielenie mu pomocy i wsparcie w procesie socjalizacji i przystosowaniu do życia w społeczeństwie. To od środowiska rodzinnego zależy, jak będzie przebiegał rozwój dziecka i jakie cechy, sposoby zachowania dziecko przejmie. Jedną z wrodzonych cech jest mechanizm naśladownictwa, który pozwala na nauczanie się nowych zachowań, zwłaszcza od osób

¹ B. Karwat, *Uwarunkowania zachowań przestępczych*, Nauka, Polityka, Kultura, Społeczeństwo, Artykuł naukowy, 2007.

² §2. Zarządzenia nr 590 KGP z dnia 24 października 2003 roku.

³ K. Biel SJ, *Przestępczość dziewcząt. Rodzaje i uwarunkowania*, Wyd. WAM, Kraków 2008, s.9.

znaczących, kochanych, które imponują, są podziwiane. W przypadku małych dzieci są to najczęściej rodzice. To z pewnością tłumaczy, dlaczego zachowania dewiacyjne rodziców powielane są przez ich dzieci. Badania agresji⁴ wykazały, że większość młodych ludzi, którzy byli bici w dzieciństwie, stosuje te same kary wobec własnego potomstwa. W rodzinie dziecko uczy się wypowiadać pierwsze słowa, podpatruje i naśladuje zachowania domowników, przejmując od nich normy i wzorce osobowe. Podstawowymi potrzebami psychicznymi, zaspokajane w środowisku rodzinnym to: potrzeba pewności i poczucia bezpieczeństwa, potrzeba solidarności i łączności z bliskimi osobami, potrzeba akceptacji i uznania (Bronisław Urban, Jan M. Stanik, 2007⁵). Jeśli rodzice właściwie wypełniają swoje role oraz istnieją pożądane relacje pomiędzy wszystkimi członkami rodziny, a co się z tym wiąże istnieje właściwie funkcjonująca jej struktura wewnętrzna, a dziecko ma zapewnione bezpieczeństwo i otoczone jest miłością oraz chronione jest przed negatywnymi wpływami zewnętrznymi, wówczas niewątpliwie mamy do czynienia z korzystną sytuacją wychowawczą. W rodzinach często dochodzi do dezintegracji, najczęściej na skutek osłabienia więzi uczuciowej między członkami rodziny, utraty poczucia wspólnoty rodzinnej, wewnętrznego ładu i spokoju. Wówczas najczęściej rodzice tracą autorytet oraz możliwość oddziaływania na dziecko. W takiej niekorzystnej sytuacji – osłabienia wpływu rodziny na dziecko, zaczyna wzrastać wpływ otoczenia i zaczyna przenikać do dziecka niewłaściwe wzorce, często mające zły wpływ na proces jego socjalizacji. Niemały wpływ na dezintegrację rodziny ma często brak czasu rodziców dla dziecka, najczęściej wynikający z ich pracy zawodowej. Dziecko często przez wiele godzin pozostaje bez opieki i niejednokrotnie przejmując niekorzystne wzorce osobowe „ulicy”, w tym także zachowania przestępcze.

W ciągu ostatnich kilku lat, problem nieobecności rodziców związany jest także z wyjazdami jednego lub obojga rodziców za granicę ze względów ekonomicznych. Otwarcie granic wielu państw Unii Europejskiej dla pracowników z Polski, spowodowało gwałtowne narastanie problemu rozłąki rodziny z przyczyn ekonomicznych. Problem ten istniał już wcześniej, generalnie w dwóch modelach rozłąki, które można nazwać modelem pulsacyjnym i modelem rozłąki bezwzględnej. Pierwszy model był wcześniej rozpowszechniony w niektórych rejonach Polski – głównie na Opolszczyźnie, z racji posiadania podwójnego obywatelstwa wielu jej mieszkańców. Umożliwiało ono przed przystąpieniem Polski do Unii podejmowanie legalnej pracy za granicą, przede wszystkim na terenie Niemiec i Holandii. Cechą charakterystyczną tego modelu rozłąki jest w miarę systematyczne spotykание się całej rodziny, co jakiś czas, na kilka dni. Model rozłąki bezwzględnej dotyka przede wszystkim rodziny, w których jedno z rodziców wyjeżdża do pracy za granicę, głównie poza Europę. Podczas tej rozłąki, trwającej zazwyczaj kilka, a nawet kilkanaście lat, rodziny nie mają możliwości spotkania się często i w komplecie, głównie z racji finansowych, ale też prawnych. Taki model rozpowszechniony jest przede wszystkim we wschodniej i południowej Polsce. Po 1 maja 2004 roku nowa emigracja, czyli masowe przemieszczanie się Polaków do poszczególnych państw Unii Europejskiej,

⁴ B. Urban, J. Stanik, *Resocjalizacja: teoria i praktyka pedagogiczna*, Wyd. PWN, Warszawa 2007.

⁵ *Ibidem*.

głównie Niemiec i Wielkiej Brytanii, z założenia charakteryzuje się modelem pulsacyjnym, wynikający z możliwości komunikacji porozumiewania się, a także braku barier granicznych. Niestety spotyka się rodziny, których członkowie mimo braku utrudnień, zarówno ekonomicznych, jak i prawnych, mają ze sobą bardzo sporadyczne kontakty. Skala zjawiska migracji w Polsce jest już znacząca. Z pewnością każdy zna niejedną rodzinę, która znajduje się we wspomnianej sytuacji. Sytuacja dzieci takich rodzin pozostających w kraju staje się istotnym problemem społecznym. Dostrzega się bardzo różne rozwiązania związane tylko z miejscem pobytu dziecka. Jeżeli wyjeżdża jedno z rodziców, dziecko zostaje z drugim rodzicem. W przypadku wyjazdu obojga – dziecko pozostaje pod opieką babci, dziadka lub innych członków najbliższej rodziny. Bywają takie sytuacje, że matki odprowadzają dzieci do domu dziecka, szantażując pracowników, pozostawieniem dziecka, jeśli nie zostanie przyjęte.

W skrajnych przypadkach, migrujący zarobkowo rodzice pozostawiają dziecko w jednostce opiekuńczej, tłumacząc swoje postępowanie miłością do dzieci. Uważają oni, że dom dziecka jest neutralny emocjonalnie i tam ich dzieci nie pokochają niktogo, a do osób z rodziny mogłoby się przywiązać. Porzucając swoje dziecko egoistycznie nie chcą, aby ktoś zajął ich miejsce. Jednak niezależnie od miejsca (w którym dziecko się znajdzie), w placówce, u rodziny czy pozostanie z jednym z rodziców, konsekwencje opuszczenia go są podobne: poczucie odrzucenia, lęk, ucieczka na ulicę w celu poszukiwania akceptacji w grupie rówieśniczej, które pozwalają realizować potrzeby, których brakuje w rodzinie.

Jednak nie tylko rodziny niepełne i patologiczne stają się źródłem przestępczości nieletnich. Również w rodzinach pełnych dochodzi do przestępczości nieletnich. Dużą rolę w procesie wychowawczym odgrywają rodzice, a dokładnie ich wiedza pedagogiczna, która wpływa na rozwój podopiecznych. Nie zawsze proces wychowawczy przebiega harmonijnie, wychowanie skuteczne nie zawsze osiąga zamierzony cel, a brak podstawowej wiedzy pedagogicznej, bywa często przyczyną wychowania nieskutecznego oraz błędnego. Natomiast skutki popełnianych błędów przez rodziców mogą spowodować zerwanie bądź zaburzenie wewnętrznych interakcji co skutkuje w odleglejszym horyzoncie czasowym negatywne zmiany osobowości dzieci. Zadaniem każdego z rodziców powinno być przede wszystkim unikanie sytuacji, które mogłyby wpłynąć niekorzystnie na doświadczenie dziecka, niedopuszczanie do przesadnej uległości rodzica, nieprzyjmowanie postawy nadmiernie chroniącej bądź pozwalającej na dominację podopiecznego. Istotne w relacjach z dziećmi jest również stosowanie komunikacji otwartej, unikanie komunikacji zamkniętej, która zaburza prawidłowy proces wychowawczy dziecka. Rodzic autorytarny, bagatelizujący, pouczający oraz obwiniający, według K. Steede'a, to rodzic, który popełnia najwięcej błędów, a te role wychowawcze doprowadzają do komunikacji zamkniętej⁶. Dla przykładu: niezgodniony między rodzicami kierunek wychowawczy, zbyt rygorystyczne traktowanie dzieci przez jednego z nich, a rozpieszczanie przez drugie, przynosi zazwyczaj jak najgorsze rezultaty. Dziecko wychowywane niekonsekwentnie staje się lęklive, nieufne, nieposłuszne, jest znerwicowane. Stosowane wówczas wobec

⁶ A. Podgórecki, *Patologia życia społecznego*, Wyd. PWN, Warszawa 1969.

niego represje karne, nierzadko polegające na dotkliwym biciu, doprowadzają do buntu, którego konsekwencją są ucieczki ze szkoły i z domu, a także inne zachowania przestępcze, które objawiają się nieprzystosowaniem społecznym (Adam Podgórecki, 1969).

Dzieci są nierzadko świadkami popełniania przestępstw przez rodziców, rodzeństwo, czy innych członków, jak: prostytuowanie, zażywanie narkotyków, kradzieże, oszustwa, itp. To również ma ogromny wpływ na psychiczne funkcjonowanie dziecka, które poprzez mechanizm naśladowania, może przejąć obserwowane negatywne zachowania. Dzieci w dysfunkcyjnych rodzinach są również często molestowane i wykorzystywane seksualnie, co bardzo silnie niszczy ich przekonanie o dobroci świata, skoro nawet najbliżsi są wobec nich tak okrutni. Młodzi nie tylko tracą zaufanie do innych, ale też mogą nastawiać się wobec nich agresywnie, wrogo, co może ich doprowadzić do popełniania różnych czynów zabronionych.

Wpływ czynników osobowościowych

Badania wpływu patologii rodziny na zachowanie dzieci zazwyczaj mniejszą wagę przywiązują do czynników osobowościowych dziecka, zróżnicowany wpływ czynników materialnych, typ opieki, styl wychowania przyjęty przez rodziców, a także interakcje osobowe między rodzicami a dzieckiem. W zakresie patologii rodzinnej najczęściej pojawiają się: alkoholizm, narkomania, prostytucja, karalność jednego lub obojga rodziców itp., a takie rodziny określane są, jako dysfunkcyjne. Do innych czynników wiążących się z dysfunkcyjnością rodziny zalicza się również: niepełność rodziny, niski poziom wykształcenia rodziców i niski poziom kultury w rodzinie, wielodzietność (w tym przypadku nie należy stereotypowo oceniać rodzin wielodzietnych, gdyż zbyt często traktowane są one z góry, jako patologiczne, a jest to dla nich wielce krzywdzące) oraz zakłócenia w pełnieniu ról rodzicielskich i stosunków interpersonalnych. Czynniki te nie zawsze są zdiagnozowane – pozornie często nie ma sygnałów świadczących o błędach wychowawczych, a w rzeczywistości rodzice popełniają ich wiele.

Od zawsze istniały tzw. rodziny patologiczne, z których wywodzili się nieletni przestępcy. Warto również wiedzieć, że młodzież z tzw. dobrych rodzin również popełnia przestępstwa. Określenie „dobra rodzina” często jest iluzoryczne, gdyż oznacza wyłącznie umiejętność ukrywania w tej rodzinie zachowań charakterystycznych dla typowych rodzin patologicznych. W „dobrych rodzinach” pije, narkotyzuje się w ukryciu tak, aby otoczenie nie dowiedziało się o niczym. Często w pozornie dobrze funkcjonującej rodzinie relacje rodziców i dzieci są zaburzone. Rodzice pochłonięci robieniem kariery finansowej czy zawodowej, zapewniając dziecku wysoki poziom materialny, nie są nawet świadomi, że zaniedbują emocjonalny kontakt z dzieckiem, nie zauważają, że dziecko pozostawione jest samo ze swoimi problemami. Rodzice w wirze codziennych zajęć oddalają się od siebie i od swoich dzieci, coraz mniej dostrzegają i rozumieją ich rzeczywiste potrzeby. W związku z tym trudne staje się zaspokojenie podstawowej potrzeby emocjonalnej – potrzeby miłości, która jest niezbędna dla prawidłowego rozwoju dziecka. Należy zaznaczyć, że nawet bardzo trudne warunki materialne rodziny, jeśli nie współ-

występują z innymi niekorzystnymi czynnikami środowiskowymi, nie muszą prowadzić do przestępczości. Również komfortowe warunki, ale w domu pozbawionym miłości, nie stanowią dostatecznego zabezpieczenia dziecka przed popadaniem w konflikt z prawem⁷.

Wpływ środowiska rówieśniczego

Rówieśnicy są po rodzinie najważniejszym naturalnym środowiskiem dla młodego człowieka. Szkoła i rówieśnicy, obok rodziny, stanowią dla nieletnich główne środowisko kształtujące ich postawy. W nich nie tylko zdobywają oni wiedzę, ale uczą się działać w grupie i nawiązywać relacje z innymi. Nieodłącznym elementem dużych zbiorowisk, takich jak szkoła, jest niestety współcześnie agresja i przemoc. Nie musi to być przemoc fizyczna, bywa to przemoc psychiczna, która mimo, że nie zostawia widocznych śladów, znacznie mocniej oddziałuje na młodego człowieka. Przemoc stosowana przez dzieci wobec rówieśników, nie różni się zbytnio od przemocy stosowanej przez osoby dorosłe, czasem bywa nawet bardziej wyrafinowana ze względu na stosowane metody przez nieletnich. Akty przemocy w szkole nie odnoszą się jedynie do tzw. mobbingu, czyli znęcania, szykanowania lub izolowania ofiary, ale przybierają też groźniejsze formy, które mogą stanowić spore zagrożenie dla zdrowia i życia uczniów. Do takich form należą, wymuszenia, gwałty i zabójstwa. Uczniowie nie tylko obierają sobie za cel innych członków społeczności szkolnej, często atakują swoich nauczycieli, sąsiadów i obce osoby. W przypadku przestępstw, wobec których stosuje się mniejsze sankcje, ale również i tych ciężkich, w szkole panuje solidarność koleżeńska, która nie pozwala donosić na kolegów. Same ofiary często nie zgłaszają tego, co je spotkało, nawet rodzicom. Coraz więcej dzieci przychodzi do szkoły agresywnie nastawionych, przez co są one brutalne.

Subkultury młodzieżowe wzmacniają agresywne zachowania (Majchrzyk, 2004)⁸. Frączek (1996, za: Majchrzyk, 2004)⁹ wymienia dwa zjawiska socjo-psychologiczne, których rozumienie pozwala wyjaśnić źródła przemocy stosowane przez grupy społeczne. Istotnym jest tu poznanie mechanizmów pozytywnej identyfikacji społecznej jednostki z grupą oraz podkulturą społeczną określającą cele i zachowania grupy. Młody człowiek, który nie ma wykształconego poczucia bezpieczeństwa i zbudowanego poczucia własnej wartości, poszukuje ich w innych osobach. Grupy identyfikujące się z przestępczością i agresją, wymagają od swoich członków manifestowania pożądanых zachowań, często by podkreślić przynależność i status w grupie, przez co są powodem zachowań agresywnych¹⁰.

⁷ A. Dymanus, *Przestępczość małoletnich jako problem społeczny*, Psychologia społeczna, 2014.

⁸ Z. Majchrzyk, *Nieletni, młodociany, dorośli zabójcy i mordercy*, Wyd. Instytut Psychiatrii i Neurobiologii, Warszawa 2004.

⁹ A. Frączek, I. Pufal-Struzik (red.), *Agresja wśród młodzieży i dzieci. Perspektywa psychoedukacyjna*, Wyd. Pedagogiczne ZNP, Kielce 1996.

¹⁰ M. Żyta, *Nieletni i młodociani przestępcy*, Studencki Serwis Rozwoju, Katowice 2014.

Wpływ czynników biologicznych

Współczesne badania nad etiologią zachowań aspołecznych nie lekceważą czynników biologicznych. Działanie predyspozycji dziedzicznych uwidacznia się już w okresie wczesnego dzieciństwa, w postaci nieaprobowanych zachowań, głównie agresji, która współwystępuje z deficytami innych sfer więzi rodzinnych lub dodatkowymi niekorzystnymi właściwościami psychicznymi. Uwarunkowania te zasadniczo wpływają na kształtowanie się zaburzonej osobowości dziecka, jego trudności adaptacyjne, a także mogą mieć wpływ na późniejszą jego przestępczość.

Wśród czynników biologicznych poszukuje się również źródeł przestępczości w dzieciństwie. Przedmiotem badań roli dziedziczności w kształtowaniu aspołecznych zachowań były także zachowania agresywne jednostki (por. Loeber, 1991; Farrington, 1991; Ranschburg, 1993);¹¹, które w odniesieniu do przestępczości nieletnich znajdują zastosowanie w połączeniu z czynnikami deficytu neuropsychologicznego. W związku z tym poszukiwania źródeł stałości zachowania antyspołecznego koncentrują się w niskim poziomie rozwoju umysłowego, tj. zaburzeniu funkcji umysłowych o charakterze werbalnym i wykonawczym (por. Gierowski, 1985, 1989, 1996; Szymusik, 1970)¹². Niewątpliwie zachowania antyspołeczne wykazują zależność od czynników genetycznych. Jednak nie oznacza to, że geny determinujące agresywność w dzieciństwie, odgrywają taką samą rolę u człowieka dorosłego, determinując zachowania o charakterze przestępczym. Jednym z wątków współczesnych badań biologicznych¹³ jest etologia, która poszukuje przyczyn wzorców zachowań w czynnikach wrodzonych, mających cechy atawistyczne, a które są nabywane wraz z rozwojem kultury.

Z powyższego wynika, że tylko uwarunkowania biologiczne przesądzają o podjęciu przez człowieka działań przestępczych, a raczej interakcja czynników genetycznych, społeczno – kulturowych oraz psychologicznych. Takie szerokie ujęcie etiologiczne dewiacyjnego zachowania i przestępczości, decyduje o przydatności teorii biologicznych w wyjaśnianiu tych zaburzeń. Jeżeli uwarunkowania biologiczne rozumiane są nie tylko jako dziedziczne obciążenia i wyraźnie wykształcone jednostki chorobowe, ale wszelkiego rodzaju organiczne dysfunkcje, zwłaszcza te, które powstały we wczesnych okresach rozwojowych, wówczas utożsamiane będą one z wewnętrznymi czynnikami organicznymi (nie tylko dziedzicznymi), które bezpośrednio nie ukierunkowują zachowania na po-

¹¹ Loeber R. (1991), *Natural histories of juvenileconduct problems, delinquency and associated substance use: Evidence for developmental progression*(In.) W. Buikhuisen, S.A. Mednick (Eds.) *Explaining criminal behavior* (51-67), Farrington D.P. (1991), *Antisocial personality formchildhood to adulthood*. The Psychologist: *Bulletin of the British Psychological Society*, 4 (389-394), Ranschburg J. (1993). *Lęk, gniew, agresja*, Wyd. WSiP, Warszawa.

¹² J.K. Gierowski, *Diagnoza procesów motywacyjnych jako przedmiot opinii sądowo-psychologicznej*, Katowice. 1985, *Motywacja zabójstw*, Kraków 1989, *Rola biegłego psychologa w opiniowaniu o poczytalności* Kraków 1996. A. Szymusik (red), *Postępowanie karne i cywilne wobec osób zaburzonych psychicznie: wybrane zagadnienia z psychiatrii, psychologii i seksuologii sądowej*, Collegium Medicum UJ, Kraków 1992, *Wpływ uszkodzenia ośrodkowego układu nerwowego na przestępczość nieletnich*, *Zdrowie Psychiczne* 1-2, 1970.

¹³ B. Holyst, *Kryminologia*, Wyd. PWN, Warszawa 2000, s.23.

gwałcenie norm prawnych, ale stanowią ważne podłoże zaburzonego rozwoju moralnego i społecznego jednostki (B. Hołyst, 2000, s. 23).¹⁴

Zachowaniom przestępczym sprzyja również wysoki poziom psychotyczności. Eysenck¹⁵ podkreśla, że do zachowania przestępczego dochodzi najczęściej, gdy jednostka nie nauczy się reagować łękiem na wszelkie sytuacje zawierające wyraźnie antyspołeczne elementy postępowania, a więc gdy proces socjalizacji przebiegał nieprawidłowo. Założenia teorii Eysencka weryfikowano na różnych populacjach, a zwłaszcza w badaniach, w których dobierano przestępców uwzględniając rodzaj dokonanego przestępstwa (por. Pospiszyl, 1973; Ostrianska, 1978; Siemaszko, 1979; Stanik, 1980). J.M. Stanik (1980, s. 32)¹⁶.

K. Ostrowska (1981, s. 117)¹⁷ uważa, że zarówno proces socjalizacji, jak i sama natura ludzka są niezmiernie złożone i nie da się wyjaśnić kierunku zachowań jednostki, jej rozwoju i przystosowania za pomocą jednego lub dwu wymiarów osobowości. Nie ulega bowiem wątpliwości, że przestępczość jest złożoną rzeczywistością, której warianty muszą być rozpoznane dla obiektywnego jej poznania.

Przyczyny zachowań przestępczych w mechanizmach psychologicznych doszukiwać się można w teorii kontroli wewnętrznej W.C. Recklessa (za: Ostrowska, Wójcik, 1986, s. 81)¹⁸. Autor ten wyróżnia czynniki determinujące i powstrzymujące zachowanie przestępcze. Do pierwszej grupy zalicza czynniki związane z warunkami społecznymi, tzn. funkcjonujące wzorce zachowań i normy społeczne niezbędne dla osiągnięcia sukcesu, przyjmując jednocześnie założenie o istnieniu nielegalnych środków zaspokajania własnych aspiracji i dążeń, tj. normy oraz wzory zachowań przestępczych. Czynniki te pociągają jednostkę do zachowań niezgodnych z prawem. Drugi rodzaj czynników determinujących zachowanie przestępcze to poglądy, motywy, frustracje, lęki, odczuwana wrogość do innych, poczucie mniejszej wartości, agresywność, silne przeciwstawianie się autorytetom, potrzeba natychmiastowej gratyfikacji oraz zaburzenia organiczne. Według Recklessa mają one silniejsze oddziaływanie, gdyż popychają jednostkę w kierunku tych negatywnych zachowań. Istnieją jednak pewne mechanizmy, które umożliwiają skuteczne przeciwdziałanie takim naciskom. Są to, według tego autora, zewnętrzna i wewnętrzna kontrola. Kontrolę zewnętrzną stanowią te wszystkie czynniki środowiskowe, które utrzymują jednostkę w pewnych ryzach, czyli normy prawne i moralne oraz przypisane im sankcje, a także zinstytucjonalizowane cele i oczekiwania społeczne. Kontrola wewnętrzna, a więc samokontrola, kształtuje się w procesie socjalizacji i jest wyznacznikiem moralnego rozwoju i wychowania. Posiadanie rozwiniętej samokontroli umożliwia

¹⁴ *Ibidem*.

¹⁵ H. Eysenck, M. Eysenck, *Podpatrywanie umysłu. Dlaczego ludzie zachowują się tak jak się zachowują?* Wyd. GWP, Gdańsk 1996.

¹⁶ K. Pospiszyl, *Psychologiczna analiza wadliwych postaw społecznych młodzieży*, Wyd. PWN, Warszawa 1973.

¹⁷ K. Ostrowska, *Psychologiczne determinanty przestępczości młodocianych. Analiza kryminologiczna*, Wyd. PWN, Warszawa 1981.

¹⁸ K. Ostrowska, D. Wójcik, *Teorie kryminologiczne*, Wyd. ATK, Warszawa 1986.

przeciwstawianie się zewnętrznym presjom, radzenie sobie w sytuacjach konfliktowych oraz unikanie ryzyka (*op. cit.*, s. 84)¹⁹.

Zdaniem wielu badaczy poszukujących czynników etiologicznych zachowania przestępczego wśród cech psychicznych jednostki, siłą napędową każdego przestępstwa jest agresja. Na gruncie psychologii społecznej powstało wiele teorii agresji, które mogą mieć zastosowanie w kryminologii. Na szczególną uwagę, ze względów merytorycznych i historycznych, zasługuje teoria frustracji – agresji J. Dollarda (za: Tyszkiewicz, 1986)²⁰. Głównym jej przesłaniem jest teza, że doznawany stan frustracji stanowi przyczynę agresji. Każde zachowanie agresywne poprzedzone jest przeżywaniem frustracji, czyli nieprzyjemnym stanem subiektywnym wynikającym z zablokowania czynności ukierunkowanych na osiągnięcie celu. W myśl koncepcji Dollarda siła pobudzenia jest wprost proporcjonalna do wielkości doświadczanej frustracji. O wielkości frustracji decyduje to, czy powodujące ją niepowodzenia mają charakter jednostkowy, czy też powtarzają się (*op. cit.*, s. 239)²¹. Według tej teorii, każde przestępstwo jest agresją, gdyż fakt karalności tego zachowania przez prawo świadczy o tym, że dany czyn szkodzi grupie społecznej lub jej członkom (*op. cit.*, s. 241)²².

Podobne stanowisko w zakresie zachowań agresywnych przyjął w swojej społecznej teorii uczenia się A. Bandura (za: K. Ostrowska, 1981, s. 93 i in.)²³. Autor ten przyjmuje, że zachowanie ludzkie jest motywowane nie tylko przez zewnętrzne czynniki, ale także poznawczą działalność jednostki, która ma wgląd we własne zachowania, może je przewidywać i kontrolować, a także modyfikować. Według niego, pomiędzy zachowaniem, a warunkami, które je kontrolują zachodzą stałe interakcje, a w procesie tym w równym stopniu środowisko jest pod wpływem jednostki, jak i jednostka pod wpływem środowiska. Aczkolwiek A. Bandura główne założenia teorii analizuje na przykładzie zachowań agresywnych, to jednak ma na uwadze mechanizmy powstawania także innych zachowań dewiacyjnych i zachowań przestępczych (*op. cit.*, s. 94)²⁴. Poszukując źródeł agresji, społeczna teoria uczenia się wymienia: modelowanie, złe traktowanie przez innych, pobudzenie do agresji na drodze zachęcania (agresor otrzymuje pochwałę lub jest traktowany indyferentnie), pobudzanie do agresji za pomocą instrukcji (poprzez wskazywanie użyteczności różnych form działania) oraz nakłanianie do agresji w sposób niezwykle i symboliczny (*op. cit.*, s. 99)²⁵. K. Ostrowska (1981, s. 106)²⁶ podkreśla, iż Bandura rozwijając teorię społecznego uczenia się, traktuje jednostkę bardzo statycznie, podczas gdy jednostka podlega ciągłemu rozwojowi, a te same bodźce mogą wywołać bardzo różne skutki w różnym czasie i w różnych okolicznościach. Stąd też istotnym wydaje się poszukiwanie takich czynników, które mają długo – i krótkotrwały wpływ na zachowanie

¹⁹ *Ibidem.*

²⁰ L. Tyszkiewicz, *Kryminologia. Zarys systemu*, Wyd. UŚ Katowice 1986.

²¹ *Ibidem.*

²² *Ibidem.*

²³ K. Ostrowska, *Psychologiczne determinanty przestępczości młodocianych. Analiza kryminologiczna*, Wyd. PWN, Warszawa 1981.

²⁴ *Ibidem.*

²⁵ *Ibidem.*

²⁶ *Ibidem.*

jednostki, a także warunków decydujących o trwałości i przemijalności tych bodźców, co jest niezwykle istotne również dla różnicowania oddziaływań wychowawczo – korekcyjnych i profilaktycznych.

Współczesne teorie przestępczości (por. B. Urban, 1998 s. 30 i in.)²⁷ starają się uwzględnić zarówno czynniki psychologiczne, jak i społeczne (są kontynuacją podejścia wieloczynnikowego) dążąc do wyjaśniania złożonych mechanizmów zachowania przestępczego²⁸.

Czynniki sytuacyjne, tzw. sposobności do popełnienia przestępstw, określa się przywołując dziesięć następujących zasad:

1. Okazje odgrywają rolę w powodowaniu wszystkich przestępstw. Zasada ta odnosi się przede wszystkim do przestępstw przeciwko mieniu zwłaszcza kradzieży kieszonkowych.

2. Sposobności przestępcze są wysoce specyficzne dla każdego przestępcy i przestępstwa. Stwierdzić można, że nie ma pojedynczego czynnika stanowiącego okazję do popełniania przestępstw. Rozważając na gruncie tym przestępstwo kradzieży z włamaniem okazuje się, że jeden przestępca zainteresowany będzie wyłącznie pieniędzmi, drugi sprzętem elektronicznym, a jeszcze inny biżuterią. Sprawcy, rzeczy te mogą zachować dla siebie lub sprzedać. Reasumując, przestępcy ci popełniają jedno przestępstwo, przyświecają im równe cele, które pociągają różne sposoby działania.

3. Sposobności przestępcze są skoncentrowane w czasie i przestrzeni. Okazje przestępcze w środowisku są nierównomiernie zlokalizowane. Oznacza to, że są miejsca niekorzystne dla występowania przestępstw, wiele osób i przedmiotów nie jest narażonych na stanie się ofiarą czy obiektem zaboru, niektóre miejsca mogą być w jednym czasie doskonałym obiektem popełnienia przestępstw a w innym czasie wprost przeciwnie, osoby, które mogą zapobiegać przestępstwom, jak i ich sprawcy nie mogą być wszędzie.

4. Sposobności przestępcze zależą od codziennego ruchu, aktywności. Przykładem mogą być wielkie skupiska ludzi, które przyciągają złodziei kieszonkowych.

5. Jedno przestępstwo stwarza sposobność dla następnego. W przypadku kradzieży z włamaniem, może ono generować przestępstwo paserstwa, oraz inne przestępstwa związane na przykład z przemocą. Z drugiej strony brak reakcji na przestępstwo stwarza zachętę do popełnienia innych przestępstw.

6. Niektóre produkty (towary) stwarzają więcej kuszących okazji przestępczych. Ciągły postęp technologiczny sprawia, że na liście celów pożądaných przez potencjalnych sprawców pojawiając się coraz to nowe produkty wcześniej nieznanne.

7. Zmiany społeczne i technologiczne pociągają za sobą nowe sposobności przestępcze. Nie każdy przedmiot może stać się celem potencjalnego sprawcy. Wiele zależy od etapu, na którym się znajduje. Według M. Felsona²⁹ produkowane na skalę masową

²⁷ B. Urban (red), *Problemy współczesnej patologii społecznej*, Wyd. UJ, Kraków 1998.

²⁸ J. Kucharewicz, Praca doktorska, *Psychologiczna analiza procesów motywacyjnych przestępstw popełnianych przez nieletnich (na przykładzie przestępstw agresywnych i nieagresywnych)*, Wyd. UŚ, Katowice 2008, s. 32-40.

²⁹ http://www.popcenter.org/tools/PDFs/Understanding_Theft_Hot_Products.pdf, [data pobrania 23.04.2017]s.10, 23.

produkty przechodzą przez składający się z czterech etapów cykl: etap nowości, etap rozwoju, etap rynku masowego odbiorcy, etap nasycenia. Na każdym z tych etapów pożądanie posiadanie tego produktu przez potencjalnego sprawcę będzie różne.

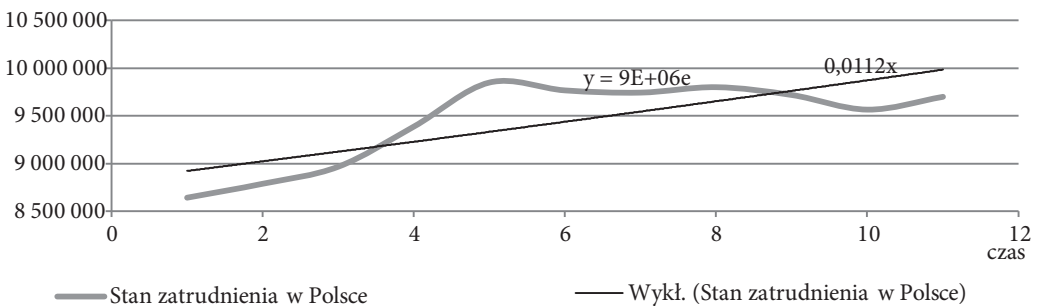
8. Okazje dla popełnienia przestępstw mogą być redukowane. W przypadku przestępstw przeciwko mieniu chodzi tu zabezpieczenie techniczne i osobowe obiektów oraz o szeroko rozumiana prewencję.

9. Ograniczenie sposobności nie zawsze powoduje przemieszczanie przestępstw. Teoria „przemieszczenia” przestępstw wskazuje, iż może być ono przemieszczone na pięć sposobów: przestępstwo może być przemieszczone geograficznie, może być przesunięte w czasie, może być przekierowane na inny cel, jedna metoda przestępstwa może być zastąpiona przez inną, jeden rodzaj przestępstwa może być zastąpiony innym.

10. Skoncentrowanie się na ograniczeniu sposobności może prowadzić do znikania w szerszym stopniu przestępczości. Przykładem może być objęcie terenu monitoringiem, lub zabezpieczenie towaru w sklepie specjalnymi urządzeniami sygnalizującymi jego bezprawne wymienienie³⁰.

Korelacje zmiennych

Z przeprowadzonych badań sondażowych wśród osadzonych wynika, że 39% respondentów skazanych po raz pierwszy popełniło przestępstwo pod wpływem alkoholu, a 29% respondentów stanowili recydywiści. Przyczyn popełnianych przestępstw różnorodnych dopatrywać się należy również w czynnikach środowiskowych i rodzinnych. Wyniki autorskich badań siły związku tych czynników z przestępstwami różnorodnymi prezentowane są poniżej. Stan zatrudnienia w Polsce w latach 2004-2014 rósł średnio rocznie 1%. Co przedstawiono na wykresie 1. W ciągu 11 lat zatrudnienie wzrosło o 12%.

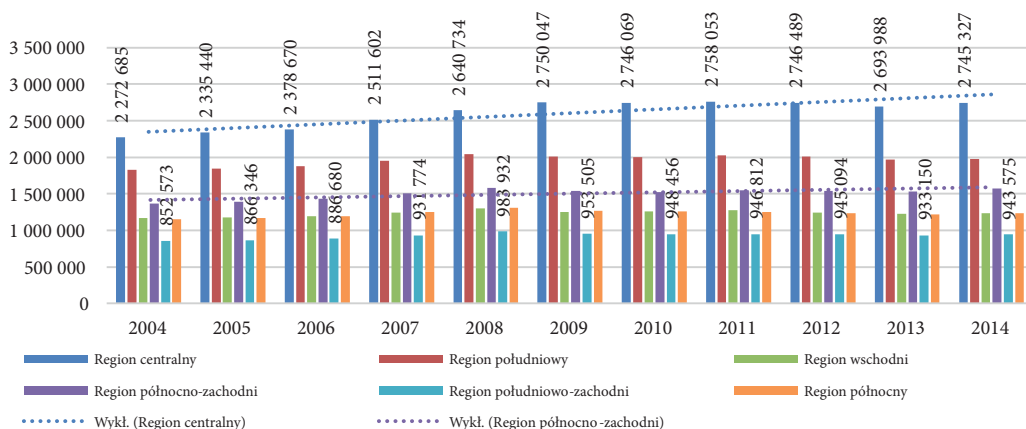

Wykres 1. Roczna zmiana stanu zatrudnienia w Polsce w latach 2004-2014

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z GUS-u

³⁰ F. Kozaczk (red), *Zachowania przestępcze, przyczyny i zapobieganie*, Wyd. Uniwersytet Rzeszowski, Rzeszów 2010, s.125-127.

Stan zatrudnienia

Wykres 2. Stan zatrudnienia w podziale na regiony Polski w latach 2004-2014

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z GUS-u

Na wykresie 2 przedstawiono stan zatrudnienia w Polsce z uwzględnieniem regionów. Z prezentowanych tam danych wynika, że w latach 2004-2014 w regionie centralnym (woj. łódzkie i mazowieckie) zatrudnienie było największe, natomiast najmniejsze było w regionie południowo-zachodnim (woj. dolnośląskie i opolskie). W obu regionach przyrost ten wynosił +1% średnio rocznie.

Badając korelacje pomiędzy poszczególnymi czynnikami, a przyczynami przestępczości rozbójniczej przyjęto, że konkretne zjawisko jest przyczynowo uwarunkowane innym. Współzależności tych zjawisk (korelacje) wskazują na wpływ zmian natężenia jednego zjawiska na zmiany w natężeniu drugiego zjawiska^{31,32}.

Związki korelacyjne określono na podstawie współczynnika korelacji Pearsona, wskazującego na siłę tych związków z zależności:

$$r_{xy} = \frac{\sum_{i=1}^n (x_i - \bar{x})(y_i - \bar{y})}{\sqrt{\sum_{i=1}^n (x_i - \bar{x})^2} \sqrt{\sum_{i=1}^n (y_i - \bar{y})^2}},$$

Znak współczynnika korelacji wskazuje o kierunku korelacji, natomiast jego bezwzględna wartość – o sile związku. Z równości $r_{xy} = r_{yx}$ wynika, że jeśli $r_{xy} = 0$, to wskazuje to na zupełny brak związku korelacyjnego między badanymi zmiennymi X i Y. Im wartość bezwzględna współczynnika korelacji (bliższa jedności), tym zależność korelacyjna między zmiennymi jest silniejsza. Gdy $r_{xy} = |1|$, to zależność korelacyjna przechodzi w zależność funkcyjną (funkcja liniowa).

³¹ M. Szewczyk, M. Ciesielska, *Podstawy statystyczne badań marketingowych*, Wyd. Politechnika Opolska, Opole 2010, s. 145.

³² M. Cieślarczyk, *Metody, techniki i narzędzia badawcze oraz elementy statystyki stosowane w pracach magisterskich i doktorskich*, Wyd. AON, Warszawa 2006, s. 77.

W badaniach statystycznych najczęściej przyjmuje się następujące progi współczynników korelacji³³:

- $r_{xy} = 0$ – zmienne nie są skorelowane,
- $0 < r_{xy} < 0,1$ – korelacja jest nikła,
- $0,1 \leq r_{xy} < 0,3$ – korelacja jest słaba,
- $0,3 \leq r_{xy} < 0,5$ – korelacja jest przeciętna,
- $0,5 \leq r_{xy} < 0,7$ – korelacja jest wysoka,
- $0,7 \leq r_{xy} < 0,9$ – korelacja jest bardzo wysoka,
- $0,9 \leq r_{xy} < 1$ – korelacja jest prawie pełna.

Korelacja między liczbą stwierdzonych rozbojów, a stanem zatrudnienia w latach 2004-2014 jest bardzo wysoka i wysoka w regionie centralnym – 0,94, północno-zachodnim – 0,90, południowym – 0,78, wschodnim – 0,70, południowo-zachodnim – 0,64 oraz w regionie północnym – 0,61. Oznacza to, że w miarę spadku stanu zatrudnienia w tym regionie wzrastają przestępstwa rozboju i odwrotnie. Następnie kolejną zależnością, pomiędzy stanem zatrudnienia a kradzieżą rozbójniczą jest wysoka korelacja w regionach: centralnym – 0,95, południowym – 0,94, północno-zachodnim – 0,87, północnym – 0,84, wschodnim – 0,77, południowo-zachodnim – 0,68. W przypadku zależności między stanem zatrudnienia, a wymuszeniem rozbójniczym, wystąpiła bardzo słaba korelacja.

Bardzo silna korelacja wystąpiła między stanem zatrudnienia, a przestępstwami rozbójniczymi we wszystkich regionach za wyjątkiem regionu północno-zachodniego. Zależność istotna na poziomie – 0,52, ale korelacja umiarkowana, co ilustrują dane zawarte w tabeli 1.

Tabela 1. Korelacja pomiędzy stanem zatrudnienia a przestępstwami rozbójniczymi w Polsce w latach 2004-2014 (taki okres badań przyjęto z uwagi na to, że w momencie tych obliczeń GUS nie dysponował stanem zatrudnienia w roku 2015)

Zmienna	Korelacje Oznaczone wsp. korelacji są istotne z $p < ,05000$					
	Region centralny	Region południowy	Region wschodni	Region północno-zachodni	Region południowo-zachodni	Region północny
stan zatrudnienia	-0,94	-0,85	-0,91	-0,21	-0,84	-0,93
Region centralny	-0,91	-0,71	-0,96	-0,41	-0,73	-0,88
Region południowy	-0,83	-0,60	-0,88	-0,48	-0,63	-0,79
Region wschodni	-0,69	-0,49	-0,74	-0,51	-0,52	-0,65
Region północno-zachodni	-0,93	-0,79	-0,94	-0,52	-0,82	-0,90
Region południowo-zachodni	-0,84	-0,66	-0,87	-0,51	-0,70	-0,79
Region północny	-0,67	-0,49	-0,73	-0,58	-0,55	-0,62

Źródło: opracowanie własne w oparciu o program Statistica na podstawie danych z GUS i KGP

³³ A. Stanisławski, *Przystępny kurs statystyki z zastosowaniem Statistica pl*, Tom. 1 Statystyki podstawowe, Wyd. StatSoft, Kraków 2006, s. 292-293.

Zdecydowanie pełna zależność zmiennej – zatrudnienie, i zmiennej – przestępstwa rozbójnicze miała miejsce w regionie centralnym. W regionie centralnym (woj. łódzkie, mazowieckie) wystąpił najwyższy współczynnik silnej ujemnej korelacji w przypadku rozboju i kradzieży rozbójniczej na poziomie – 0,94 oraz – 0,95 kradzieży rozbójniczej. Na szczególną uwagę zasługuje przestępstwo wymuszenia rozbójniczego, ponieważ w regionie północno-zachodnim, regionie wschodnim, południowo-zachodnim oraz południowym (tj. 11 województw) wystąpiła nikła dodatnia korelacja, oznacza to, że wartości obu cech zmieniają się w tym samym kierunku (obie rosną bądź obie maleją). W trzech regionach Polski wystąpiła zależność znaczna, czyli korelacja wysoka wobec przestępstw rozbójniczych ogółem, a stanem zatrudnienia w latach 2004-2014. W regionie południowym i północno-zachodnim wystąpiła korelacja umiarkowana.

W latach 2004-2015 wystąpiła dodatnia korelacja pomiędzy rozbojem a bezrobociem we wszystkich województwach, poza podlaskim, natomiast w przypadku kradzieży rozbójniczej, korelacja nie miała miejsca w województwie podkarpackim, podlaskim oraz opolskim zaś wymuszenie rozbójnicze potwierdziło związek tylko w województwie kujawsko-pomorskim na poziomie 0,60, co oznacza, że w miarę spadku bezrobocia maleje przestępczość wymuszenia rozbójniczego i odwrotnie.

Badania te wskazują, że najwyższa dodatnia korelacja wystąpiła w regionie północnym w odniesieniu do przestępstw rozbójniczych, następnie w regionie południowo-zachodnim (0,80), wschodnim (0,79), centralnym (0,77), południowym (0,69), północno-zachodnim (0,64).

Zatem uogólniając, można wnioskować, że w miarę spadku bezrobocia maleje przestępczość rozbójnicza i odwrotnie, a także w miarę wzrostu zatrudnienia przestępstwa te maleją i w miarę spadku zatrudnienia ulegają zwiększeniu.

Badając korelacje zmienności gęstości zaludnienia, z liczbą przestępstw rozbójniczych należy wskazać, że zarówno w regionie centralnym jak i regionie północnym wystąpiła bardzo wysoka korelacja (odpowiednio – 0,7 i – 0,8). Należy podkreślić, że jedynie w regionie wschodnim wystąpiła dodatnia wysoka korelacja pomiędzy wymuszeniem rozbójniczym, a gęstością zaludnienia. Co oznacza, że wartości obu cech zmieniają się w tym samym kierunku (obie rosną bądź obie maleją). W pozostałych regionach zależność ta była na bardzo niskim poziomie zależności.

Na podstawie danych z Głównego Urzędu Statystycznego wynika, że w Polsce mediana wyliczona na podstawie siły związku jest na poziomie ujemnej bardzo wysokiej korelacji, dotyczącej przestępstw rozboju i kradzieży rozbójniczej. Natomiast w przypadku wymuszenia rozbójniczego wyliczona mediana siły zależności, pomiędzy stanem zatrudnienia, a rozbojem jest nikła.

W przypadku wpływu zmiennej bezrobocia na przestępstwa rozbójnicze w Polsce, dla rozboju i kradzieży rozbójniczej mediana obliczona na podstawie siły związku wskazuje o silnej dodatniej korelacji. Oznacza to, że wartości obu cech zmieniają się w tym samym kierunku (obie rosną bądź obie maleją).

Również gęstość zaludnienia została poddana badaniom statystycznym, która – jak wynika z opracowań teoretycznych – może mieć wpływ na przestępczość rozbójniczą. Z danych – będących rezultatem autorskich analiz statystycznych – zawartych w tabeli 2

wynika silna korelacja w regionach: centralnym, północno-zachodnim oraz północnym. Uwzględniając wszystkie województwa, należy stwierdzić, że gęstość zaludnienia miała na przestępstwa rozbójnicze znaczący wpływ w 13 województwach tj: łódzkim, mazowieckim, małopolskim, śląskim, lubelskim, podkarpackim, świętokrzyskim, wielkopolskim, zachodnio-pomorskim, dolnośląskim, opolskim, pomorskim, warmińsko-mazurskim.

Tabela 2. Korelacja pomiędzy gęstością zaludnienia a przestępstwami rozbójniczymi w Polsce w latach 2004-2014 (za rok 2015 brak danych o stanie zatrudnienia)

Zmienna	Korelacje Oznaczone wsp. korelacji są istotne z $p < ,05000$					
	Region centralny	Region południowy	Region wschodni	Region północno-zachodni	Region południowo-zachodni	Region północny
Gęstość zaludnienia	0,92	0,25	-0,28	0,92	-0,12	0,92
Region centralny	-0,74	-0,07	0,36	-0,77	0,35	-0,80
Region południowy	-0,69	0,18	0,52	-0,63	0,34	-0,63
Region wschodni	-0,80	-0,10	0,38	0,82	0,29	-0,81
Region północno-zachodni	-0,82	0,12	0,54	-0,70	0,26	-0,69
Region południowo-zachodni	-0,78	0,16	0,54	-0,66	0,17	-0,61
Region północny	-0,81	-0,07	0,41	-0,79	0,27	-0,82

Źródło: opracowanie własne w oparciu o program Statistica na podstawie danych z GUS i KGP

Podsumowując, należy wskazać, że zmienna stopa bezrobocia, stan zatrudnienia oraz gęstość zaludnienia miały wpływ na skalę przestępczości rozbójniczej w trzech regionach: centralnym, północno-zachodnim i północnym. Ponadto, w przypadku stanu zatrudnienia i gęstości zaludnienia korelacja była ujemna, co oznacza, że w miarę spadku zaludnienia i zatrudnienia rosła skala tej przestępczości i odwrotnie. Natomiast zmienna stopa bezrobocia wobec przestępstw rozbójniczych, wskazywała na korelację dodatnią, co oznacza, że w miarę spadku bezrobocia zmniejszała się skala tych przestępstw i odwrotnie.

Z badań wpływu różnych czynników na przestępstwa rozbójnicze, należy wskazać, że stan zatrudnienia, bezrobocia i gęstość zaludnienia w Polsce mają wpływ na przestępstwa rozbójnicze, choć nie jednakowy we wszystkich województwach. Najsilniejsza ujemna taka korelacja wystąpiła w województwie mazowieckim i wielkopolskim. W przypadku bezrobocia, najsilniejsza dodatnia korelacja wystąpiła w województwie warmińsko-mazurskim. Na szczególną uwagę zasługuje zmienna zaludnienia względem tych przestępstw. W latach 2004-2015 w 5 województwach (łódzkie, śląskie, lubelskie, świętokrzyskie i opolskie) wystąpiła dodatnia korelacja, z czego wynika, że w miarę wzrostu zaludnienia następował wzrost przestępstw rozbójniczych i odwrotnie.

Autorskie pilotażowe badania przyczyn popełniania przestępstw rozbójniczych przeprowadzone w Areszcie Śledczym w Poznaniu można potraktować jako pogłębione, ze względu na nieosiągnięcie przez autorkę minimalnej wielkości próby badawczej.

Z badań tych wynika, że sprawcy potępiają u innych to, co u siebie uważają za słuszne. Według sprawców, przestępstwa popełniane przez nich są akceptowane, lecz nie są one akceptowane gdyby dotknęły one ich członków rodziny. Badani osadzeni nie interesują się szkodami psychicznymi ofiar swojego przestępstwa. Do przestępstwa rozbójniczego skłonił ich przede wszystkim brak środków finansowych. Przestępstwa te były głównie popełniane bez udziału innych osób. Zarówno osadzeni, którzy wcześniej popełnili przestępstwa, jak i ci, którzy zostali skazani po raz pierwszy oświadczyli, że więcej tego rodzaju przestępstwa by nie popełnili, ale nie odżegnywali się od innych przestępstw. Ponad połowa ankietowanych była skazana za przestępstwa, jako osoby pełnoletnie.

Podsumowując, z badań wpływu czynników na przestępstwa rozbójnicze w Polsce wynika, że taki związek występuje ze stanem zatrudnienia, bezrobociem i gęstością zaludnienia, choć nie we wszystkich województwach w jednakowym stopniu. Przeprowadzone badania statystyczne wskazały, że najsilniejszy związek stopy bezrobocia, stanu zatrudnienia oraz gęstości zaludnienia na przestępstwa rozbójnicze wystąpił w trzech regionach Polski, tj. w regionie centralnym, północno-zachodnim i północnym. Najsilniejsza ujemna korelacja pomiędzy stanem zatrudnienia, a przestępstwami rozbójniczymi miała miejsce w województwie mazowieckim i wielkopolskim. W przypadku bezrobocia, najsilniejsza dodatnia korelacja wystąpiła w województwie warmińsko-mazurskim. Na szczególną uwagę zasługuje zmienna zaludnienia względem przedmiotowych przestępstw. W latach 2004-2015 w 5 województwach (łódzkie, śląskie, lubelskie, świętokrzyskie i opolskie) wystąpiła dodatnia taka korelacja. W miarę wzrostu zaludnienia następował tam wzrost przestępstw rozbójniczych i odwrotnie.

Podsumowanie

Z badań wpływu czynników na przestępstwa rozbójnicze w Polsce wynika, że taki związek występuje ze stanem zatrudnienia, bezrobociem i gęstością zaludnienia, choć nie we wszystkich województwach w jednakowym stopniu. Najsilniejsza ujemna korelacja pomiędzy zmienną stan zatrudnienia, a przestępstwa rozbójnicze ogółem miała miejsce w województwie mazowieckim i wielkopolskim. W przypadku bezrobocia, najsilniejsza dodatnia korelacja wystąpiła w województwie warmińsko-mazurskim. Na szczególną uwagę zasługuje zmienna zaludnienia względem omawianych przestępstw. W latach 2004-2015 w 5 województwach (łódzkie, śląskie, lubelskie, świętokrzyskie i opolskie) wystąpiła dodatnia korelacja. Tak więc, w miarę wzrostu zaludnienia następuje wzrost przestępstw rozbójniczych i odwrotnie. Podsumowując należy wskazać, że zmienna stopa bezrobocia, stan zatrudnienia oraz gęstość zaludnienia wobec zmiennej przestępstwa rozbójnicze, wystąpiła w trzech regionach jednocześnie tj. region centralny, północno-zachodni i północny.

Podsumowując ustalenia wymienionych powyżej badaczy dotyczące nieletnich i młodocianych przestępców, można wskazać, że populację jednostek przestępczych tworzą w większym stopniu ekstrawertycy. Natomiast biorąc pod uwagę poszczególne rodzaje przestępstw, poziom ekstrawersji oraz neurotyzmu w obrębie grup jest zróżnic-

wany. Najwyższy wskaźnik ekstrawersji i neurotyzmu występuje u osób popełniających przestępstwa agresywne, najniższy zaś u osób dokonujących kradzieży. Przestępczość nieletnich charakteryzuje duża heterogeniczność zachowań sprawców i sytuacji kryminogennych.

Bibliografia

- Biel, K. SJ, (2008). *Przestępczość dziewcząt. Rodzaje i uwarunkowania*, Wyd. WAM, Kraków, s.9.
- Cieślarczyk, M.(2006). *Metody, techniki i narzędzia badawcze oraz elementy statystyki stosowane w pracach magisterskich i doktorskich*, Wyd. AON, Warszawa, s. 77.
- Dymanus, A. (2014). *Przestępczość małoletnich jako problem społeczny*, Psychologia społeczna.
- H. Eysenck, M. Eysenck, (1996). *Podpatrywanie umysłu. Dlaczego ludzie zachowują się tak jak się zachowują?* Wyd. GWP. Gdańsk.
- Frączek, A. I. Pufal-Struzik (red.), (1996). *Agresja wśród młodzieży i dzieci. Perspektywa psychoedukacyjna*, Wyd. Pedagogiczne ZNP, Kielce.
- Gierowski, J.K. *Diagnoza procesów motywacyjnych jako przedmiot opinii sądowno – psychologicznej*, Katowice. 1985, *Motywacja zabójstw*, Kraków 1989, *Rola biegłego psychologa w opiniowaniu o poczytalności* Kraków 1996. A. Szymusik (red.), *Postępowanie karne i cywilne wobec osób zaburzonych psychicznie: wybrane zagadnienia z psychiatrii, psychologii i seksuologii sądowej*, Collegium Medicum UJ, Kraków 1992, *Wpływ uszkodzenia ośrodkowego układu nerwowego na przestępczość nieletnich*. *Zdrowie Psychiczne* 1–2, 1970.
- Hołyst, B. (2000). *Kryminologia*, Wyd. PWN, Warszawa, s.23.
- Kucharewicz, J. (2008). Praca doktorska, *Psychologiczna analiza procesów motywacyjnych przestępstw popełnianych przez nieletnich (na przykładzie przestępstw agresywnych i nieagresywnych)*, Wyd. UŚ, Katowice, s. 32-40.
- Karwat, B. (2007). *Uwarunkowania zachowań przestępczych*, Nauka, Polityka, Kultura, Społeczeństwo, Artykuł naukowy.
- Kozaczuk, F. (red.), (2010). *Zachowania przestępcze, przyczyny i zapobieganie*, Wyd. Uniwersytet Rzeszowski, Rzeszów, s.125-127.
- Loeber R. (1991), *Natural histories of juvenileconduct problems, delinquency and associated substance use: Evidence for developmental progression* (In.) W. Buikhuisen, S.A. Mednick (Eds.) *Explaining criminal behavior* (51 – 67), Farrington D.P. (1991), *Antisocial personality formchildhood to adulthood*. *The Psychologist: Bulletin of the British Psychological Society*, 4 (389 – 394), Ranschburg J. (1993). *Lęk, gniew, agresja*, Wyd. WSiP, Warszawa.
- Majchrzyk, Z. *Nieletni, młodociany, dorośli zabójcy i mordercy*. Wyd. Instytut Psychiatrii i Neurobiologii, Warszawa 2004.
- Ostrowska, K. (1981). *Psychologiczne determinanty przestępczości młodocianych. Analiza kryminologiczna*, Wyd. PWN, Warszawa.
- Ostrowska, K., Wójcik, D. (1981). *Teorie kryminologiczne*, Wyd. ATK, Warszawa 1986.
- Ostrowska, K. *Psychologiczne determinanty przestępczości młodocianych. Analiza kryminologiczna*, Wyd. PWN, Warszawa.
- Podgórecki, A. (1969). *Patologia życia społecznego*, Wyd. PWN, Warszawa.
- Pospiszyl, K. (1973). *Psychologiczna analiza wadliwych postaw społecznych młodzieży*, Wyd. PWN, Warszawa.
- Stanisz, A. (2006). *Przystępny kurs statystyki z zastosowaniem Statistica pl*, Tom. 1 Statystyki podstawowe, Wyd. StatSoft, Kraków, s. 292-293.
- Szewczyk, M. Ciesielska, M. (2010). *Podstawy statystyczne badań marketingowych*, Wyd. Politechnika Opolska, Opole, s. 145.

- Tyszkiewicz, L. (1986). *Kryminologia. Zarys systemu*, Wyd. UŚ Katowice.
- Urban, B. (red), (1998). *Problemy współczesnej patologii społecznej*, Wyd. UJ, Kraków.
- Urban, B. Stanik J, (2007). *Resocjalizacja: teoria i praktyka pedagogiczna*, Wyd. PWN, Warszawa.
- Żyta, M. (2014). *Nieletni i młodociani przestępcy*, Studencki Serwis Rozwoju, Katowice.
- §2. Zarządzenia nr 590 KGP z dnia 24 października 2003 roku.
- COPS. (2013). Pobrane z http://www.popcenter.org/tools/PDFs/Understanding_Theft_Hot_Products.pdf], s.10, 23.